

Terrorisme

als symptoom van een zieke samenleving

Sinds de aanslag op de Twin Towers in New York op 11 september 2001 is de hele wereld in de ban van het internationale terrorisme. Overal is er angst want dat internationale terrorisme kan overal toeslaan en lijkt oncontroleerbaar. Maar is dat wel zo? Zelfs het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse zaken stelt in zijn jaarlijks rapport over het terrorisme vast dat in 2002 en 2003 het kleinste aantal terroristische aanslagen werd gepleegd sinds 1977. Maken we onszelf dan iets wijs? We vroegen meer uitleg aan Rik Coolsaet, professor Internationale Politiek aan de Universiteit Gent (1).

Misschien heeft die afname van het aantal aanslagen wel iets te maken met de War on Terrorism die de Verenigde Staten van Amerika (VS) de voorbije jaren hebben gevoerd. Maar soms vraag je je wel af wat het verschil is tussen die oorlog tegen het terrorisme en het terrorisme zelf. Bestaat er een duidelijke, objectieve definitie van terrorisme?

Coolsaet: "Het antwoord is neen. Er is ooit iemand geweest die heeft nagegaan hoeveel verschillende definities van terrorisme er bestaan en hij kwam tot meer dan 100 verschillende definities. Geen

enkele daarvan voldeed in die zin dat iedereen het ermee eens was. Terrorisme is onmogelijk te definiëren omdat het iets te maken heeft met politiek en met gevestigde en aanvaardbare normen van politieke actie. Iedereen weet dat je politiek niet objectief kan benaderen omdat je een eigen standpunt inneemt op basis van je eigen visie en belangen. En de gevestigde normen van een samenleving worden steeds door iemand bepaald, meestal de machthebbers, en dat kan evolueren in de tijd. Het schoolvoorbeeld is nog altijd Mandela die in 1960 werd beschouwd als een terrorist, ook door

zeer velen hier in Vlaanderen, en die nu, ook door diegenen die hem daarvoor van terrorisme beschuldigden, omarmd wordt alsof hij de vleesgevoerden verzoening is geworden."

RAAK: Mensen kunnen natuurlijk wel veranderen. Omdat je vroeger een terrorist was, hoef je dat daarom nu niet meer te zijn.

Coolsaet: "Laat ons een voorbeeld nemen waar de tijd geen rol speelt. Palestijnse zelfmoordaanslagen worden door zowat iedereen in het Midden-Oosten beschouwd als heldendaden en door Israël, de VS en ook een aantal Europese staten als terreurdaden. Wie voor de enen een terrorist is, is voor de anderen een vrijheidsstrijder. Voor de Palestijnen is hun land bezet en voeren zij een bevrijdingsstrijd tegen de bezetter voor nationale onafhankelijkheid en zelfbeschikking en die bevrijdingsstrijd rechtvaardigt al wat zij doen. Er is dus duidelijk geen eensgezindheid over wat terrorisme is en wat niet. De Europese Unie heeft getracht dit dilemma te vermijden door niet te proberen het terrorisme te definiëren, maar door terroristische daden te omschrijven aan de hand van een aantal specifieke kenmerken die niet in overeenstemming zouden zijn met een gewettigde politieke actie. Waartoe dit politiek leidt kan je goed zien bij de Palestijnse zelfmoordaanslagen. Je ziet daar een duidelijk verschil tussen de VS en Europa. Europa veroordeelt weliswaar die aanslagen als terreur maar wil toch blijven praten en samenwerken met Arafat, terwijl de VS en Israël dit niet willen omdat zij hem beschouwen als de leider van de terroristen. Israël dreigt zelfs openlijk hem te vermoorden."

RAAK: En heeft men een akkoord kunnen bereiken over die specifieke kenmerken?

Coolsaet: "Een belangrijk element om iets als terreur te omschrijven is de vraag of er hier onschuldige slachtoffers vallen. Neem bvb de aanslagen van 11 september. Er zijn bijzonder weinig mensen die deze aanslag aanvaardbaar vonden. Ook voor de moslims was dit een stap te ver. Vandaar ook

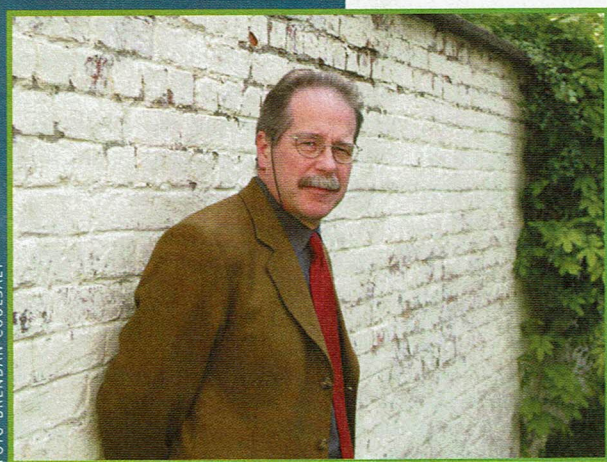
de unanieme veroordeling zowel in het Westen als het Oosten en ook in het Midden-Oosten. Dat laatste is bij ons veel te weinig opgemerkt. In de geschiedenis vind je ook nog andere voorbeelden waarbij vele onschuldige slachtoffers zijn gevallen. Denken we maar aan de atoombom op Hiroshima op het einde van WOII. De geallieerden hadden hier duidelijk te bedoeling om door het maken van zeer vele onschuldige slachtoffers de Japanse leiders onder druk te zetten. In die zin waren dat zeker ook terreurdaden maar dan uitgaande van een staat en geen zelfstandige organisaties zoals al-Qaeda."

RAAK: Ik heb het gevoel dat hier toch iets wringt. Kan je zomaar de aanslagen op 11 september en de atoombom op Hiroshima op dezelfde lijn plaatsen?

Coolsaet: "Zo komen we bij een tweede belangrijk criterium om van terreurdaden te kunnen spreken. Het verschil tussen al-Qaeda en de geallieerden in WOII is dat de terreur van al-Qaeda niet berust op een grote eensgezindheid in de eigen gemeenschap, laat staan in de wereldgemeenschap. De grote meerderheid in de wereld was in 1945 akkoord dat ook die middelen mochten worden aangewend om de Japanners te verslaan. Nemen we weer de Palestijnse kwestie. Het is onmiskenbaar zo dat de Palestijnse acties kunnen steunen op een zeer grote instemming binnen de eigen gemeenschap. Daarom zijn het voor hen ook geen terreurdaden. Hetzelfde geldt voor het Israëlische optreden. Maar als je de acties van de Palestijnen terroristische acties noemt, dan zijn de vergeldingsacties van de Israël's waarbij de huizen worden gebombardeerd van familieleden van die aanslagplegers, zeker ook terroristische acties. Een van mijn vuistregels om een groep terroristisch te noemen is dan ook of die groep op een grote instemming kan steunen of niet. Steunt hij op grote instemming, dan is het een bevrijdingsbeweging; als het een splintergroep is die methodes hanteert die zelfs niet in de eigen gemeenschap als legitiem worden aanvaard, dan zit je met een terroristische groep."

RAAK: Een eenduidige definitie van terrorisme is dan misschien moeilijk te geven, maar zijn er duidelijke oorzaken die aanleiding geven tot terrorisme?

Coolsaet: "Uiteraard zijn ook daar de meningen verdeeld. Maar voor mij is de grondoorzaak van het terrorisme het gevoel en ook wel de realiteit van vernedering en marginalisering. Terrorisme is zeker niet het gevolg van armoede of godsdienstige overtuiging. Terrorisme is het gevolg van een situatie waarin grote groepen mensen het gevoel hebben dat ze aan de zijlijn worden geduwd van

Rik Coolsaet:

"Een samenleving die grote groepen marginaliseert en vernedert is eigenlijk een zieke samenleving die voeding kan geven aan terroristische groepen en acties."

RIK COOLSAET
DE MYTHE AL-QAEDA

*Terrorisme als symptoom
van een zieke samenleving*

Uitgeverij Van Halewyck

een samenleving. Dat kunnen de zwarten zijn in Zuid-Afrika ten tijde van de Apartheid, maar ook de arbeiders op het einde van de 19de eeuw bij ons.

Vandaag leeft onder de moslimgemeenschap hier bij ons maar ook wereldwijd, een soortgelijke sfeer. Net zoals de arbeiders op het einde van de 19de eeuw, hebben de moslims bij ons de indruk dat zij niet als volwaardige burgers worden beschouwd. Die sfeer, dat algemeen gedeeld gevoel van vernedering, dat is de kweekgrond waarop kleine terroristische groepen zichzelf gaan uitroepen als voorhoede. Pas wanneer je erin lukt dat gevoel

en ook dat stuk realiteit van marginalisering en anti-moslim-racisme weg te nemen, dan neem je meteen ook de voedingsbodem weg voor die kleine radicale minderheid, die splintergroepen, die terroristische groepen toch altijd zijn. Daarop slaat ook de ondertitel van mijn laatste boekje. Een samenleving die grote groepen marginaliseert en vernedert is eigenlijk een zieke samenleving die voeding kan geven aan terroristische groepen en acties. Waar die optreden is terrorisme een symptoom waaraan men een zieke samenleving kan herkennen."

RAAK: Even terug naar de hoofdtitel van je laatste boekje: 'De mythe al-Qaeda'.

Toch een merkwaardige titel, want mythe is iets dat niet echt bestaat, het is veeleer een verhaal dat de ronde doet. Maar kijk naar 11 maart in Spanje, van zodra een aanslag iet of wat grotere omvang heeft, dan spreekt men over al-Qaeda. Waarom zeg jij dat het een mythe is?

Coolsaet: "Het woord mythe slaat op twee kenmerken. Al-Qaeda is een mythe omdat de organisatie die verantwoordelijk was voor 11 september, niet meer bestaat. Het was een strikt hiërarchisch

georganiseerd netwerk met een harde kern, zeer sterk gecentraliseerd rond Bin Laden. Die organisatie is compleet uitgeschakeld door de oorlog in Afghanistan en de wereldwijde al-Qaedajacht nadien. De Amerikanen hebben onlangs zelf gezegd dat 2/3 van de leiding van al-Qaeda is uitgeschakeld en dat de rest op de vlucht is in het grensgebied tussen Afghanistan en Pakistan. We moeten dus af van het idee dat er ergens een centrale organisatie met de naam al-Qaeda bestaat, die beslist waar en wanneer een aanslag moet worden gepleegd. Daarop slaat de mythe. Maar er is ook een tweede betekenis. Mythe is iets dat motiveert, dat een vlag aanreikt waaronder je kunt opstappen. Bin Laden heeft aan lokale groepen en extremisten, een identiteit, een overkoepelende gemeenschappelijke visie gegeven, zijnde de Jihad, de oorlog tegen de VS en hun bondgenoten. Vele van die lokale groepen hebben ook lokale en zeer specifieke doelstellingen. Maar de ideële band met vele andere lokale groepen via de mythe al-Qaeda, geeft veel meer gewicht aan hun specifieke eisen. De mythe in de tweede betekenis maakt het veel moeilijker het fenomeen te bestrijden dan een streng georganiseerd centraal netwerk."

RAAK: Wordt die mythe ook niet gebruikt door sommige bestrijders van het terrorisme?

Coolsaet: "Natuurlijk. In de nasleep van de ongeloflijke schok die de Amerikanen te verwerken kregen na 11 september, heeft een kleine radicale groep van neo-conservatieven in en rond het Witte Huis, als het ware het buitenlands beleid van de VS gekaapt om een beleid op te bouwen van Pax Americana. Hierbij maakt de VS gebruik van zijn militaire macht om orde op zaken te gaan stellen in de hele wereld, te beginnen in het Midden-Oosten. Alles wat onder het label van 'Oorlog tegen het terrorisme' kon worden gebracht betekende meteen de erkenning van het Amerikaans leiderschap in de wereld. Vandaar ook de enorme aandacht die het terrorisme als grootste internationale bedreiging krijgt. Je vraagt je natuurlijk af waar die aandacht blijft voor de tientallen gewapende conflicten in de wereld waar het aantal slachtoffers veel hoger ligt. Of waarom het niet mogelijk is evenveel geld, politieke energie en media-aandacht te bundelen rond de 11 miljoen kinderen die elk jaar sterven als gevolg van ziekten die nochtans behandeld en genezen kunnen worden?"

JOZEF MAMPUYS

(1) Rik Coolsaet schreef hierover twee dunne maar verhelderende boekjes: 'De wereld na 11 september', Uitg. Academia Press, Gent 2002, 5 euro; 'De mythe al-Qaeda. Terrorisme als symptoom van een zieke samenleving', Uitg. Van Halewyck, Leuven 2004, 7,99 euro.